

محتویات

مقالات

مقدمه	1
مشارکت های بین المللی	1
سیاست خط لوله ها	2
توسعه انرژی در قالب همکاری	2
مسایل زیست محیطی	2
انرژی و امنیت منطقه ای	3
همکاری های منطقه ای	3
ژئوپلیتیک دریای کاسپین	4

منابع

منابع مقاله ها و مشارکت ها	5
----------------------------	---

مجوز مقاله ها

اجازه نامه	6
------------	---

مقدمه

منطقه حوزه آبریز کاسپین که حوزه وسیعی را شامل ۵ کشور آسیای مرکزی و سه کشور قفقاز جنوبی و روسیه را در بر گیرد حتی پیش از آنکه منابع خاورمیانه کشف شود، به دلیل منابع غنی از انرژی ای که داشت، شناخته شده بود. کتاب های مرجعی که به نفت در این منطقه اشاره کرده اند، به دوران مارکو پولو بر می گردند. در انتهای قرن نوزده باکو (که امروزه پایتخت جمهوری آذربایجان است) در آن زمان بخشی از امپراتوری روسیه محسوب می شد و یک شهر نفت خیز بود که توجه شرکت های نفتی غربی را به خود جلب کرده بود.

سرانجام آن بخش از منطقه که جزو امپراتوری روسیه بود به اتحاد جماهیر شوروی پیوست. در اثر سال ها بی کفایتی و کم توجهی دولت روسیه به سببری، تولید نفت دریای کاسپین کاهش یافت. تا اینکه با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در اواسط دهه ۱۹۹۰ منطقه کاسپین موفق شد توجه جهانی را به خود معطوف کند. در این هنگام بود که منابع بالقوه وسیع انرژی در منطقه و موقعیت ژئواستراتژیک آن در مسیرهای متصل کننده اروپا و آسیا (در مجاورت روسیه، ایران و ترکیه) از جانب خارج مورد توجه اقتصادی و سیاسی قرار گرفت. دولت های این کشورها با شرکت های انرژی غربی یک سلسله معاهدات امضا کردند و ایالات متحده بازیگر کلیدی در زمینه توسعه انرژی حوزه دریای کاسپین گردید. با تمام این احوال متشکل بودن منطقه از مخلوط گروه های قومی و ناپایداری های ادامه دار موجب چالش هایی جدی برای سیاست گذاران غربی و مخاطرات تجاری می شود که به دنبال محیط پایدار می گردند تا توسعه اقتصادی را رونق دهند.

مشارکت های بین المللی

اگرچه عده ای بر این نظرند که منطقه دریای کاسپین، می تواند یکی از مناطق پیشگام عظیم نفت و گاز باشد با توجه به منابع نفتی تقریباً ۲۰۰ میلیارد بشکه ای آن (در مقایسه با عربستان سعودی که ثابت شده است منابع آن ۲۶۱ بشکه است) عده ای دیگر بر این نکته تاکید دارند که این طرز فکر بسیار سطحی بوده و منابع ثابت شده بسیار محدود می باشند. علاوه بر این موقعیت جغرافیایی محدود در خشکی، استخراج و توسعه منابع انرژی را در منطقه دریای کاسپین با مشکل مواجه می سازد.

اگر ثابت شود منابع منطقه زیاد هستند دیگر خطوط لوله موجود کنونی مثل ناوروس سیسک برای انتقال منابع انرژی جوابگو نخواهد بود. منابع احتمالی انرژی بیشتر در آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان واقع شده اند و مسیرهای خط لوله احتمالی باید از روسیه، گرجستان، افغانستان، ایران و ترکیه بگذرد.

دولت ایالات متحده دقیقاً پس از فروپاشی شوروی در سال ۱۹۹۱ سیاست خود را برای منطقه دریای کاسپین برنامه ریزی کرد. با این حال از سال ۱۹۹۴ بود که منطقه دریای کاسپین در چرخه های تجاری و سیاسی مورد توجه جدی قرار گرفت. در ماه سپتامبر آن سال شرکت نفت دولتی آذربایجان چیزی را امضا کرد که آن را «معامله قرن» نامیده اند، این معامله یک قرارداد ۱۰ میلیارد دلاری بود که با شرکت های عظیم بین المللی نفت بسته شد تا به اکتشاف در میدان های نفتی گونشلی و چیراگ اقدام کنند.

دو قدرت مهم در منطقه که ایالات متحده بایستی در هنگام اتخاذ سیاست های خود آن ها را در نظر بگیرد ترکیه و روسیه می باشند. بسیاری از افراد چنین استدلال می کنند که ترکیه در موقعیت خوبی قرار گرفته است که می تواند نقش مهمی در پایداری و ثبات منطقه داشته باشد. سیاست گذاران ایالات متحده امیدشان به این است که ترکیه را هم پیمان ناتو کنند تا مرکز اصلی منطقه دریای کاسپین شود به گونه ای که پلی شود برای ارتباط دادن حوزه دریای کاسپین و غرب. آن ها همچنین خواستار تشویق روسیه به مشارکتی سازنده در منطقه دریای کاسپین هستند تا از این طریق در کل به یک نتیجه «برد-برد» برسند.

علاقه روسیه به حوزه دریای کاسپین نشاندهنده نگرانی این کشور از درگیری منطقه ای در مرزهایش است (مثلاً اینکه درگیری های بر سر آبخازیا و ناگورنو-قره باغ به قفقاز شمالی هم کشیده شود که شامل چچن و داغستان است. روسیه نسبت به همکاری های نظامی کشورهای منطقه محتاط بوده و هر گونه اتحاد دفاعی احتمالی کشورهای منطقه را با بازیگران خارجی تحت نظر دارد و در مورد نقش ایران و ترکیه به عنوان دو قدرت بزرگ در منطقه دریای کاسپین نگران می باشد. اما در عین حال تمایل دارد با ایران در زمینه حمل و نقل منابع انرژی همکاری نماید.

ترانزیت انرژی از طریق تنگه های ترکیه یکی از موضوع های مهم مورد بحث است که برای حمل منابع انرژی حوزه دریای کاسپین می تواند مورد استفاده قرار بگیرد. بیشتر نگرانی ترکیه از این بابت است که گذر بونکرهای حامل نفت از منطقه دریای کاسپین به سوی بازارهای جهانی از طریق تنگه های این کشور صورت می گیرد. اگر دریای سیاه به اصلی ترین خط صادرات تبدیل شود این زیاد شدن گذر ماشین های حمل و نقل می تواند خطر تصادفات را افزایش داده و آلودگی را به شدت در این منطقه افزایش دهد که در حال حاضر نیز یک آبراهه شلوغ و به شدت آلوده است.

ایران نیز یکی از بازیگران مهم در منطقه دریای کاسپین می باشد. از نظر جغرافیایی ایران موقعیت استراتژیک ممتازی دارد که دریای کاسپین را به خلیج فارس متصل می کند.

سیاست خط لوله‌ها

انتخاب خط لوله‌ها برای انتقال نفت دریای کاسپین به جهان با خود جدال به دنبال داشته است، هر کدام از کشورهای مشارکت کننده یک مسیر را ترجیح می‌دهند. استراتژی شرکت‌ها این است که اهداف بلند مدت را در نظر بگیرند و خط لوله‌ای را انتخاب کنند که امن بوده و حجم زیادی از نفت را جابجا کند. هم آن مقیاس انرژی ای که فرار است جابجا شود و هم قیمت آن نقش اساسی در تصمیم گیری شرکت‌های انرژی دارد برای اینکه چه قدر اشتیاق دارند و چه قدر هزینه نسبی سرمایه‌گذاری می‌کنند.

موضوع دیگر اینکه علاوه بر نفت، گاز هم در منطقه دریای کاسپین یافت شده است که این موضوع چگونگی توسعه انرژی را در منطقه دگرگون خواهد کرد. تا کنون علاوه بر نفت مقادیر زیادی گاز در حوزه دریای کاسپین یافت شده است. احتمالا بخشی از این گاز به بازار ترکیه فرستاده خواهد شد. در حقیقت رقابتی بین روسیه، ترکمنستان و ایران برای تصاحب بازار ترکیه وجود دارد. مشکل بزرگتر این است که به نظر می‌رسد گاز خیلی بیشتر از نیاز واقعی وجود داشته باشد. گاز هم اکنون خیلی بیشتر از آن است که ترکیه به تنهایی آن را جذب کند. در عین حال بازارهای چین، هند و پاکستان نیز می‌توانند در آینده نزدیک گاز را جذب کنند.

توسعه انرژی در قالب همکاری

وابستگی بیش از حد کشورهای صادر کننده نفت سبب شده است که این دسته از کشورهای همسایه دریای کاسپین با نوسانات جهانی قیمت نفت احتمال بحران برای شان به وجود بیاید. در عین حال در دوره‌هایی که منابع نفتی کاهش می‌یابد، کشورهای تولید کننده انرژی تمایل پیدا می‌کنند بیش از حد مورد نیاز برای پایداری، بدهی‌های خود را افزایش بدهند. کشورهای تولید کننده انرژی مثل ونزوئلا، نیجریه و ایران حتی در دهه هشتاد که هنوز قیمت نفت هم کاهش نیافته بود، مشکلات جدی اقتصادی را تجربه کرده بودند شامل بدتر شدن توزیع درآمدها، پرواز سرمایه، فساد، آشفتگی سیاسی و رکود اقتصادی. بنابراین پیشنهاد این است که استراتژی‌ای اتخاذ شود که مانع از نتایج احتمالی منفی شود. این استراتژی نباید یک دفعه به فرایند توسعه انرژی هجوم ببرد بلکه باید همزمان بر روی تاسیس موسسات دموکراتیک نیز توجه داشته باشد.

مسایل زیست محیطی

خطرات زیست محیطی مرتبط با توسعه و حمل و نقل نفت در منطقه دریای کاسپین و نیز دریای سیاه یکی دیگر از چالش‌هایی است که مشارکت کنندگان منطقه را رنج می‌دهد. مطمئنا حمل و نقل انرژی بر روی منطقه اثر منفی خواهد گذاشت در نقاطی مثل تنگه بوسفور و سایر نقاط حساس منطقه. دریای کاسپین خود با مشکلات آلودگی مواجه است و از آسیب‌های زیست محیطی گذشته رنج می‌برد. اکوسیستم منطقه بسیار آسیب پذیر است.

انرژی و امنیت منطقه‌ای

سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا توسعه انرژی منجر به توسعه همکاری‌های منطقه‌ای و همگرایی خواهد شد یا چالش‌های موجود را بدتر خواهد ساخت؟ آیا چالش‌های فروخته‌ای مثل ناگور-قره باغ و آبخازیا و مخلوط قومی دارای احتمال برخورد ساکن در منطقه تهدیداتی برای آینده تولید نفت و به دنبال آن بهم خوردن پایداری منطقه خواهند شد؟ آیا استراتژی‌های توسعه نفت با خودشان احتمال کمک به روشن شدن شعله درگیری را به همراه خواهند آورد؟ یا اینکه چارچوب امنیتی در آینده نزدیک ساخته خواهد شد که از توسعه اقتصادی پشتیبانی می‌کند؟ با نیم‌نگاهی به این سوالات بایستی به راه‌هایی که باعث جدایی در منطقه می‌شوند و امکان توسعه همکاری و هم‌حکمرما شدن درگیری‌های منطقه‌ای و نیز موانعی پرداخت که مانع از بروز نتایج مثبت خواهد شد.

برای طراحی ساختار امنیتی تنها تمرکز کردن بر روی انرژی کافی نیست و بایستی به عوامل دیگر مثل احساسات غرب دوستانه منطقه، ارزش‌های مشترک، تمایل به اجرای اصلاحات دموکراتیک نیز توجه نمود.

دور بودن منطقه و این حقیقت که از پایه منطقه‌ای محصور در خشکی است دو چالش‌هایی هستند که برای برقرار کردن ارتباط منطقه دریای کاسپین با اروپا و بازارهای جهانی با آن‌ها مواجه‌ایم. کریدور حمل و نقل شرق-غرب در حال حاضر در دست توسعه است و برای منطقه اهمیت ویژه‌ای خواهد داشت نه تنها به دلیل صادرات نفتی بلکه می‌تواند راهی باشد برای برقرار کردن پیوند پایدار بین منطقه کاسپین و بازارهای جهانی و از این طریق می‌توان همکاری‌ها را بهبود بخشید.

همکاری‌های منطقه‌ای

موضوع منطقه‌گرایی برای کشورهای حاشیه دریای کاسپین بسیار حیاتی است. ناحیه‌گرایی به این معنا است که کشورهای حوزه دریای کاسپین بایستی در جهت توسعه دادن و بنای روابط نزدیک در سطوح مختلف گام بردارند و پاسخ‌های بهنگام و انعطاف‌پذیری به نیازهای کشورهای عضو بدهند و برای همه اعضا سود داشته باشند. با موضوعات امنیتی، سیاسی و اقتصادی بایستی از طریق سازمان‌ها و موسسه‌های منطقه‌ای تعامل شود.

اتحادیه GUUAM (شامل گرجستان، اکراین، ازبکستان، آذربایجان، و مولداوی) گامی مهم در فرآیند توسعه روابط نزدیک بین کشورها و توسعه موسسات منطقه‌ای جدید است. GUUAM با هدف تعمق بخشیدن به روابط اقتصادی و سیاسی کشورهای عضو، همکاری و هماهنگ‌سازی علائق با در نظر گرفتن مسایل امنیتی منطقه تشکیل شد.

بهبود هر چه بیشتر وضعیت اقتصادی روسیه احتمالاً تأثیر مثبتی در برقراری ثبات و پایداری در منطقه کاسپین خواهد گذاشت.

ژئوپلیتیک دریای کاسپین

ژئوپلیتیک توسعه انرژی در حوزه دریای کاسپین: همکاری منطقه‌ای یا کشمکش؟

وادیم، روبین از استنفورد

به دلیل باره‌ای از دلایل سیاسی، اقتصادی و ژئواستراتژیک، حوزه دریای کاسپین در سال‌های اخیر مورد توجه بین‌المللی واقع شده است. پس از فروپاشی شوروی در اوایل دهه ۱۹۹۰، کشورهای تازه استقلال یافته منطقه تحت الشعاع روسیه قرار داشتند و چندان توجه آمریکا و غرب را به خود جلب نکردند. اما در طی چند سال اخیر این منطقه از سوی سیاستگذاران غربی و اندیشمندان، و همچنین رسانه‌ها و بخش خصوصی مورد توجه قرار گرفته است.

فهرست مطالب

- مقدمه
- مشارکت‌های بین‌المللی
  - سیاست خط لوله‌ها
- توسعه انرژی در قالب همکاری
- مسایل زیست‌محیطی
- انرژی و امنیت منطقه‌ای
- همکاری‌های منطقه‌ای

منابع مقاله‌ها و مشارکت‌ها

- مقدمه منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=41625> همکاران: Doostdar
- مشارکت‌های بین‌المللی منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=42309> همکاران: Doostdar
- سیاست خط‌لوله‌ها منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=42310> همکاران: Doostdar
- توسعه انرژی در قالب همکاری منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=42312> همکاران: Doostdar
- مسائل زیست‌محیطی منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=42313> همکاران: Doostdar
- انرژی و امنیت منطقه‌ای منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=41666> همکاران: Doostdar
- همکاری‌های منطقه‌ای منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=41668> همکاران: Doostdar
- ژئوپلیتیک دریای کاسپین منبع: <http://fa.wikibooks.org/w/index.php?oldid=41667> همکاران: Doostdar

اجازہ نامہ

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0
[/creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)